

KUSTANTAMO
HELMIVYÖ

JURI NUMMELIN

UNOH
DET
TUJA

KIRJAI
LIJOITA

Unohdettuja kirjailijoita

Juri Nummelin

Unohdettuja kirjailijoita

Helmivyö
Turku 2018

Juri Nummelin: Unohdettuja kirjailijoita
Sisältää vuonna 2007 julkaistut teokset
Unohdetut kirjailijat ja Unohdetut kirjailijat 2 (BTJ).

ISBN 978-952-7211-17-5

Painopaikka: BoD, Norderstedt, Saksa.

Sisällysluettelo

7	Johdanto
11	<i>Unohdetut kirjailijat</i>
13	Lukijalle
17	Liisa Heikkerö
25	Eero Lyyvuo
30	Karin Alm
44	Onni E. Helkiö
60	Heikki Jylhä
69	Impi Kauppila
79	Juho Mäkelä
95	Väinö Putkonen
102	Kirjallisuuslähteet
107	<i>Unohdetut kirjailijat 2</i>
109	Lukijalle
114	L. A. Salava
128	Yrjö Koivukari
168	Lea Leksi
175	Pentti Lahti
198	Toivo Vuorinen
203	Elisabeth Laurila
225	Eino Ruutsalo
240	Paavo Fossi
253	Ville Paakonmaa
268	Erkki Wessman
280	Arto Merenheimo

Johdanto

Unohdetut kirjat ovat nousseet pieneksi muodiksi viimeisen viiden tai kymmenen vuoden aikana. Buumi saattoi alkaa Richard Yatesin *Revolutionary Roadista* (1961) tehdystä elokuvasta (2008). Tai sitten se alkoi vuonna 2011 John Williamsin *Stonerin* (1965) ranskannoksesta, josta kirja levisi ensimmäistä kertaa laajemmin muihin maihin. Williamsin lisäksi ainakin Ida Simonsin *Tyhmä neitsyt* (1959) on julkaistu uudelleen niin että se löysi tiensä Suomeenkin asti. Yhdysvalloissa Sarah Weinman on nostanut esille 1940–1960-lukujen naiskirjailijoiden tekemiä rikosromaneja. Suomessa Markku Eskelisen suomalaista kirjallisuudenhistoriaa uudelleen kirjoittava *Raukoilla rajoilla* (2016) nosti esille lukuisia vähän tunnettuja tekijöitä. Lisäksi on perustettu unohdettujen eurooppalaisten kirjojen ja kirjailijoiden verkosto Schwob, joka toimii agentuurimaisesti ympäri maailmaa.

Itse olen aina ollut kiinnostuneempi unohdetuista tai alun perinkin vähän tunnetuista kirjailijoista, ja sama pätee muuhunkin taiteeseen, kuten vaikkapa elokuvaan tai musiikkiin. Tuntuu, että marginaaleissa voi tehdä erikoisempia tai oudompia juttuja, vaikka tietysti marginaaleissa tehdään myös yhdentekevää ja huonoa. Jokainen meistä on nähnyt omakustanteita, joita pitää kasassa vain tekijän

itsensä usko omiin sisäsyntyisiin lahjoihinsa.

Julkaisinkin vuonna 2007 kaksi kirjaa unohdetuista kirjailijoista: *Unohdetut kirjailijat* ja *Unohdetut kirjailijat 2*. Ensimmäinen koottiin alun perin Kulttuurivihkoissa ilmentyneistä runoilijaesittelyistä, joita olin tehnyt yhdessä ystäväni Simo Kuusisen kanssa. Olimme jakaneet työn niin, että sovimme esiteltävistä runoilijoista Simon kanssa, Simo etsi minulle kirjoja ja lähteitä mittavasta kokoelmastaan ja juttelimme pitkään esille nostettavista teemoista ja muista asioista, minä kirjoitin varsinaisen tekstin ja hyväksyin sen Simolla. Kun kirja ilmestyi, sovimme, että se julkaistaan pelkästään minun nimelläni. Kirjaa lehden juttusarjasta ehdotti Kulttuurivihkojen päätoimittajana työskennellyt Tuomas Kilpi, joka oli siirtynyt BTJ Kirjastopalvelulle kustannuspäälliköksi.

Unohdetut kirjailijat 2 taas oli tilaustyö, kun Tuomas Kilpi ehdotti, että voisin tehdä saman tien toisen. Sen valikoimasta tuli aika eklektinen: mukana on niin natsihenkisten kirjailijoiden kulttuurikriittisiä romaaneja (Yrjö Koi-vukari) kuin kertakäyttöisten viihdenovellien kirjoittajia-kin (Toivo Vuorinen eli Topi Tuisku). Tällä hetkellä en ihan täysin ymmärrä, miten ehdin vajaan vuoden aikana lukea kirjassa käsittelemäni teokset ja tutkia vielä arkistoissa niiden aikalaisvastaanottoa (ja kaikki tämä ilman apuraha!), mutta niin vain ehdin. Onneksi on *Suomen kirjailijat*

-matrikkeli arvostelutietoineen!

Kirjat ilmestyivät suhteellisen pieninä painoksina (veikkaan 500 kappaletta, mutta tieto ei ole varma) ja ne ovat pitkään olleet loppuunmyytyjä. Niitä ole ei myöskään näkynyt käytettyjen kirjojen kaupoissa.

Kun unohdetuista kirjailijoista ruvettiin laajemmin puhumaan 2010-luvulla, Ntamon kustantaja Leevi Lehto ehdotti minulle uusintapainosta kirjoistani (ja hän sai siihen myös luvan alkuperäiseltä kustantajalta BTJ:ltä). Lehdon sairastelun takia asia lopulta jäi, ja päätin julkaista kirjan oman Helmivyö-kustantamoni kautta.

En ole kirjoja juuri muuttanut, pariin kohtaan olen korjannut huomaamani virheen (Paavo Fossin novellissa “Hetkiä” ei suinkaan ammuta punaisia, vaan pikemminkin valkoisia). Joihinkin olen lisännyt loppukaneetin, huomattavimmin Ville Paakonmaahan, josta sain uutta tietoa käydessäni puhumassa hänestä Kesälahdella vuonna 2013. En ole kaikkiin teksteihin kovin tyytyväinen, esimerkiksi Eero Lyyvuon *Pienistä laulajista* olisi saanut varmasti enemmän irti kuin mitä itse sain. Ainakin teos olisi pitänyt liittää tarkemmin kokeellisen runouden traditioon. En silti kokenut tarpeelliseksi kirjoittaa tekstejä näiltä(kään) osin uudestaan. Alkuperäisen nimen sen sijaan muutin toiseen muotoon, enhän kirjassa suinkaan käsittele *kaikkia* unohdettuja kirjailijoita.

Osa käsittelemistäni kirjoista on tällä välin julkaistu uudestaan, osa Markku Eskelisen ansiosta, kuten Erkki Wessmanin *Odotus*, joka on ilmestynyt Ntamon tarvepainatteenä. Myös Impi Kauppilan *Paratiisin valloitus* ilmestyi Ntamolta. Laajaa uudelleenjulkaisukulttuuria ei Suomessa ole kuitenkaan vielä syntynyt, vaikka olen sellaisen puolesta koettanut propagoida usean vuoden ajan. Toimittamani antologiat ja muut uudelleenjulkaisut, ennen kaikkea Turbatorille tekemäni kirjat, ovat toki olleet osa kirjailijoiden pelastamista unohdukselta, mutta niissä on keskitytty ennen kaikkea vanhaan viihdekirjallisuuteen.

Myöhemmin Helmivyöltä tulee uusintapainoksena niin ikään BTJ:lle tekemäni *Unohdettu Waltari* (2008). Siinä käsittelem Mika Waltarin teoksia, joista ei ole otettu pitkään aikaan uusintapainoksia.

Kiitos kuuluu edelleen Simolle, jota ilman tuskin olisin tehnyt näitä opuksia. Kiitos myös Tuomas Kilvelle, Leevi Lehdolle ja Avaimen (ent. BTJ) kustannuspäällikölle Tiina Aallolle, joka luovutti kirjojen julkaisuoikeuden.

Toivottavasti esittelemäni unohdetut kirjailijat saavat uusia ystäviä!

Turussa tammikuussa 2018

Juri Nummelin

Unohdetut kirjailijat

Lukijalle

Käsillä oleva kirja esittelee tuntemattomia suomalaisia runoilijoita. Omalta vaatimattomalta osaltaan kirja haluaa osallistua suomalaisen kirjallisuuden historian uudelleenkirjoittamiseen. Tämä tapahtuu nostamalla esiin niinkutsuttujen kirjallisten kaanonien ulkopuolelta sellaisia runoilijoita, joita ei a) enää lueta, b) ole koskaan luettukaan ja c) mainita kirjallisuushistorioissa. Tapaus d) käsittää runoilijoita, jotka ovat tehneet päivätyönsä jollain muulla saralla, kääntämisen, proosan tai vaikkapa journalismin.

Tapaus a) tarkoittaa sellaisia runoilijoita, jotka ovat olleet aikanaan suosittuja tai arvostettuja. On tietysti ongelmallista väittää, että joku runoilija olisi Suomessa ollut suosittu (tähän ovat päässeet aniharvat), mutta voidaan kuitenkin ajatella, että joku runoilija, jota ei kukaan enää tunne, olisi aikoinaan ollut kriitikoiden ja harvalukuisenkin lukijajoukon arvostama.

Tapaus b) tarkoittaa runoilijoita, joita ei yksinkertaisesti tunneta eikä ole koskaan tunnettukaan. Tällaiset runoilijat ovat yleensä olleet omakustannerunoilijoita tai heidän runojaan on julkaissut jokin pieni kustantaja, jonka teoksia ei ole ollut laajassa levikissä.

Tapauksessa c) ajatellaan, että on runoilijoita, joita on luettu ja joita mahdollisesti vielä luetaan, mutta joita ei

vain mainita, syystä tai toisesta, kirjallisuushistorioissa (tai mainitaan vain ohimennen, osana jotain suurempaa linjaa). Koska Suomessa ei juuri harrasteta vanhan runouden antologioita, ei voida myöskään puhua sellaisesta ilmiöstä, jota T.S. Eliot tarkoitti esseessään vähäisemmistä runoilijoista (“minor poets”). Eliot puhui runoilijoista, jotka unohdettaisiin ilman joitain runoja aikakausia esittelevissä antologioissa. Melkein kaikki *Varhaisrunous I–II* -antologiassa (1958) esiteltyt runoilijat ovatkin nykyään tyystin tuntemattomia.

Tapaus d) taas tarkoittaa sellaisia runoilijoita, jotka ovat mahdollisesti tunnettuja jollain muulla kirjallisuuden (tai muun kulttuurin) alueella, mutta jonka runoutta ei tunnetta. Ei välttämättä edes tiedetä hänen kirjoittaneen runoja.

Runoilijat, joita kirjassa esitellään, ovat kaikki jollain lailla erikoislaatuista, joko näkemyksiltään tai sanankäytöltään, joko riimitykseltään tai sen puutteeltaan. Miksi heitä ei siten lueta? He eivät välttämättä vaikuta “huonommilta” kuin monet aikalaisensa. Totuus nimittäin lienee, että esimerkiksi monet Koskenniemen runoista ovat mielenkiinnostomia jonkun tuntemattomamman aikalaisensa rinnalla. Mahdollisuuksia on monia. Voidaan esimerkiksi sanoa, että joku olisi ollut erityisen vaarallinen runoilija. Valtiovalta ei ole häntä voinut hyväksyä – Suomessa onkin ollut paljon äksyjä vasemmistolaisia runoilijoita. Tämä ei kuitenkaan

voi pitää paikkaansa esimerkiksi Eero Lyyvuon kohdalla. Sitäpaitsi suuri osa vaarallisiksi väitetyistä runoilijoista on sittemmin noussut kaanoneihin – näin esimerkiksi Arvo Turtiainen ja Jarno Pennanen.

Toinen vaihtoehto olisi ajatella, että joku ei sovi sellaiseen esteettis-kirjalliseen linjaan, joka jostakin ajasta halutaan luoda. Kirjallisuushistorioissa halutaan luoda yhtenäinen menneisyys, jossa ei ole säröjä (tai jos on, ne ovat hedelmällisiä säröjä ja aloittavat uuden linjan). On kuitenkin vaikeaa (eikä tässä ole siihen tilaa) analysoida, miten tämä menneisyys muodostetaan ja millä kriteereillä.

Tosiasiasta kuitenkin on, että jotkut runoilijat on unohdettu, jotkut ilman omaa syytään (on tietysti niitäkin, jotka ovat yksinkertaisesti huonoja). On ilo nostaa unohduksesta kiinnostavia ja hyviäkin runoilijoita ja saattaa heidän ajatuksensa ja ideansa uusien lukijoiden luettavaksi.

Osa teksteistä on ilmestynyt alun perin Kulttuurivihkot-lehdessä vuosina 1996–1997. Heikki Jylhää käsittelevä teksti ilmestyi ensiksi osittain MotMot-vuosikirjassa vuonna 2004 ja sen jälkeen Kulttuurivihkoissa vuonna 2006.

Tekstit ilmestyivät Kulttuurivihkoissa alun perin Simo Kuusisen ja minun nimellä, mutta koska tein arkisto- ja varsinaisen kirjoitustyön, olemme sopineet Simon kanssa, että kirja ilmestyy vain minun nimelläni. Simolle kuuluu

kuitenkin erittäin lämmin kiitos ideoista, inspiroivasta ajatustenvaihdosta ja kirjojen lainauksesta.

Turussa 5.2.2007

Juri Nummelin

Suomalainen kirjallisuus on muutakin kuin Kiveä, Linnaa ja Hotakaista. Kuuluisat ja arvostetut tekijät ovat jättäneet taakseen ja alleen luke-mattomia kirjailijoita, osan tyystin suotta.

Unohdetuissa kirjailijoissa Juri Nummelin esittelee yhdeksäntoista kiinnostavaa kirjailijaa, joista historiateokset ovat vaienneet. Teoksessa käydään läpi muun muassa Eero Lyyvuon linturunoja, Impi Kauppilan salaperäistä ja voimakasta lyriikkaa, Eino Ruutsalon humoristista proosaa ja Erkki Wessmanin ranskalaisvaikutteisia uuden aallon romaaneja. *Unohdettuja kirjailijoita* tarjoaa mainion katsauksen suomalaisen kirjallisuuden vaihtoehtoihin kehityskulkuihin.

Unohdettuja kirjailijoita ilmestyi alun perin vuonna 2007 kahdessa eri niteessä. Nyt teokset julkaistaan uudestaan päivitettynä yhteislaitoksena.

ISBN: 978-952-7211-17-5

9 789527 211175